

Clémantine AUTAIN (n. 1973), om politic și feministă franceză de stânga. Codirectoare a mensualului *Regards*, împreună cu Roger Martelli. Consilieră la Primăria din Paris, în problema tineretului. Cofondatoare a asociației mixte în favoarea egalității dintre sex, Mix-Cités. Cărți publicate: *Alter égaux: invitation au féminisme*, Robert Laffon, 2001; *À gauche!* (în colaborare), La Découverte, 2002; *Les Droits des femmes: l'inégalité en question*, Milan, 2003; *Banlieues, lendemains de révolte* (în colaborare), La Dispute, 2006; *Salards de jeunes* (în colaborare), Robert Laffon, 2006.

Traducătoarea, **Georgeta BARBU-ANGHEL**, a absolvit Facultatea de Litere din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, specializarea Limba și Literatură franceză – Limba și Literatura Română. Traduceri: Anne Vaisman, *Primele sentimente de dragoste*, Cartier, 2008; Anne Vaisman, *Primele experiențe sexuale*, Cartier, 2008; Nicole Bacharan, Dominique Simonnet, *Dragoste pe înțelesul copiilor noștri*, Cartier, 2008.

Clémentine AUTAIN

Macho
pe înțelesul fratelui meu

Traducere din franceză de Georgeta BARBU-ANGHEL

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr.24, sectorul 2, București.

Tel/fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61.

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03.

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00.

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22.

Librăria 9, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83.

Colecția *Verde* este coordonată de Vitalie Coroban

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Em. Galaicu-Păun

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Tehnoredactare: Ana Cioclu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 91019)

Clémentine Autain

LES MACHOS EXPLIQUÉS À MON FRÈRE

© Éditions du Seuil, 2008

Clémentine Autain

MACHO PE ÎNȚELESUL FRATELUI MEU

Ediția I, februarie 2009

© Cartier, 2009, pentru prezenta versiune românească.

Această ediție a apărut într-un tiraj de 800 de exemplare. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Autain, Clémentine

Macho pe înțelesul fratelui meu/ Clémentine Autain ;

trad. din lb. fr. : Georgeta Barbu-Anghel ; cop. Vitalie Coroban. – Ch. : Cartier SRL, 2009 (Combinatul Poligr.). – 84 pag. – (Colecția Verde).

Tit. orig. : Les machos expliqués à mon frère. – 800 ex.

ISBN 978-9975-79-544-9

087.5

A 93

Lui Suzy și Thomas

Nu-l cunoașteți (încă) pe Alban. Este fratele meu. În sfârșit, nu chiar întocmai. Este fratele meu natural, cum se spune. Un frate de după '68, post-feminist într-o măsură oarecare. Avem același tată care ne-a inoculat gustul pentru politică. Așadar, Alban își pune numeroase întrebări. Nu avea încă 18 ani când mi-a făcut acest minunat cadou: să dialogăm pe marginea unei probleme dificile, machismul. Ceea ce atinge mai multe coarde sensibile: intimitatea, obișnuințele noastre de zi cu zi, relațiile fete/băieți, sexualitatea, însăși identitatea noastră. Îi mulțumesc lui Alban pentru această libertate de cuvânt de care a dat dovadă.

Capitolul 1

„MACHISM”, SEXISM, MODELE IMPUSE

— *Ce înseamnă comportamente de macho, în zilele noastre?*

— Eu cred că trebuie să ai totuși o cât de mică idee despre asta, nu-i așa? Sincer, dacă ești cinstit cu tine însuși, ai să recunoști că și tu ești „macho”, puțin, mult sau deloc, dar ești!

— *Nu cred că sunt macho... Chiar dacă tare îmi mai place să fac mici glume machiste pentru a-mi tachina amicele, fără ca să mă gândesc deloc la ceea ce spun. Uneori, când sunt în Auvergne împreună cu familia, am mici tendințe în acest sens, dar numai ca răspuns la o situație aparte: eu merg acolo pe post de „drujbă”, tăind lemne, în timp ce mama face curățenie. Dacă însă nu se ivește niciun fel de muncă ce necesită forță, nu mă dau deloc în lături de la a participa la curățenie...*

— Individul „macho” nu este doar acela care preferă activitățile tipic masculine, chiar dacă și aceasta contribuie la astfel de conduite. Tipul „macho” înseamnă mai ales persoana care își revendică o anumă superioritate față de femei și care are un comportament dominator față de acestea. Asumarea unor roluri considerate, în mod tradițional, ca aparținând, de fapt, ce zic eu, ”cuvemite” genului său propriu, masculin sau feminin, este ceva foarte obișnuit. Cred că este chiar imposibil să nu îți asumi niciodată asemenea „roluri”. În fapt, nici nu ne dăm întotdeauna seama că ne comportăm în conformitate cu unele roluri impuse. Granița dintre comportamentul viril și cel „macho” este foarte firavă și nici nu este „etanșă”. Între altele, nici nu ar fi „political correct” să te autointitulezi „macho”. Moralitate, nu mizez întru totul pe luciditatea-ți în această privință...

— *Și de ce n-am putea să ne eliberăm complet de aceste roluri impuse?*

— Pentru că nu trăim într-un glob de sticlă, pentru că nu trăim în afara lumii care ne înconjoară. Și astăzi încă, societatea este sexistă, iar noi suntem – prin forța lucrurilor – marcați, impregnați de mediul în care trăim, ba chiar suntem „modelați” de către acesta. E un lucru ce nu vrea să spună însă că nu există nicio marjă de libertate și că este imposibil să te opui modelelor machiste care îți sunt transmise. Doar

că un singur individ, oricât de hotărât ar fi – (fie un EL, fie o EA) – nu poate scăpa de povara a două mii de ani de istorie a unei întregi omeniri, caracterizate prin dominația unuia dintre genuri asupra celuilalt.

— *Îți place să gătești?*

— Da, chiar foarte mult... Aha, m-am prins, vrei să verifici dacă, oricât de feministă aș fi, m-am „pătruns” cu adevărat de rolul meu de femeie? Ceea ce mă înnebunește însă este să o fac în fiecare zi – ceea ce, de altfel, nici nu se întâmplă! Vei remarca faptul că marii bucătari sunt – cu doar câteva excepții, gen Hélène Darroze – întotdeauna bărbați, cu toate că, în marea lor majoritate, femeile sunt acelea care „duc în spinare” „bucătăritul” în casă. Căutați greșeala... Ne prefacem adesea că egalitate rimează cu realitate, ca și cum ceea ce ar mai trebui cucerit, câștigat, ar fi ceva ne semnificativ, la îndemâna oricui. Cu toate acestea, stereotipurile și discriminările sunt astăzi încă foarte bine ancorate în viața de zi cu zi, sexismul se manifestă în fiecare clipă, patriarhatul continuă să facă ravagii pretutindeni în lume.

— *Dar ce înseamnă exact patriarhat?*

— Este sistemul de oprimare a femeilor de către bărbați, fapt care se întemeiază istoricește pe puterea tatălui în cadrul familiei. Cuvântul vine din limba greacă: *pater*, tată, și *arkos*, care desemnează persoana ce guvernează, ce stăpânește. Pentru a vorbi despre

situația actuală, prefer neologismul „viriarcat”, folosit de antropologul Nicole-Claude Mathieu. Rădăcina latinească *vir* ne trimite la bărbat, soț, erou, soldat. „Viriarcatul” este – așadar – puterea masculinului în societate, oricare ar fi, între altele, evoluția (și, eventual, chiar modificările!) structurii familiale.

— *Tipul „macho” este, așadar, cel care domină în mod simbolic, din punct de vedere fizic, și pentru care violența este un fapt hotărât...?*

— Este „macho”, înainte de toate, cel care își asumă în mod deschis dreptul de a le domina pe femei și al cărui comportament sexist este îndeobște recurent, mai ales sub formă verbală și simbolică. Este vorba de toate acele fraze folosite pentru a-și afirma superioritatea, de tipul „eu sunt cel mai tare”, „eu sunt cel care are cea mai mare... mașină” etc. Astfel de remarci le fac pe femei să simtă că au un statut de simplu obiect sexual. Asemenea comportamente de zi cu zi sunt cele care vizează cantonarea femeilor în anumite îndatoriri din spațiul privat, domestic. Trecerea la „actul” propriu-zis se poate manifesta prin practici de discriminare concretă de astă dată, ba chiar prin agresiuni fizice din partea angajatorilor. Sunt „întâmplări” care se finalizează la tribunal... Machismul definește un resort de gândire mai mult decât posibilele modalități de exprimare a sa.

— *Un macho ar fi, așadar, un fel de francez mediu,*

obișnuit, dar cu idei înguste, limitate, nu?

— Deseori bărbatul „chisat” (*le beauf*) este considerat drept macho și vice-versa. Nu prea știi ce este un astfel de limitat, „chisat”... știi însă că nicio categorie socială nu este ferită de machism. Această confuzie exprimă, deopotrivă, un dispreț de clasă bine definit (adică o stigmatizare a categoriilor populare) și o proastă cunoaștere a dominației masculine. Pentru a fi corecți, este adevărat că, de exemplu, cu cât femeile au diplome și un capital de cultură mai ridicat, cu atât ele sunt în măsură să negocieze cu partenerul fiecare minut consumat pentru îndeplinirea obligațiilor casnice. Într-un alt registru, este de asemenea adevărat că tinerii din cartierele populare, care se simt aruncați la marginea societății, se pot afunda în comportamente machiste: excluși din punct de vedere social, aceștia găsesc în manifestarea unei superiorități față de femei o sursă de valorizare narcisistă. Atenție însă la clișee și la „scurtături”! Tânărul arabo-musulman nu are monopolul sexismului, este chiar departe de acest lucru. Or, mass-media are tendința de a ne focaliza atenția asupra orașelor (îndeobște a celor mari), ca și cum machismul ar fi dipărut de oriunde altundeva.

— *Vrei să spui că toate mediile sunt vizate de acest fenomen?*

— Categoriic. Un angajat superior care nu mai

contenește cu glumele sale despre blonde, un patron care își hărțuiește secretara, un profesor universitar care dă dovadă de misoginism sau un medic care își agresează sexual o pacientă, sunt realități trist de banale. Nu lipsesc deloc exemplele de bărbați „favorizați” din punct de vedere social și cultural, care practică, în mod obișnuit, zi de zi, comportamentele macho.

— *Și totuși, cum se explică faptul că femeile acceptă dominația masculină?*

— Iată o bună întrebare, pe care ne-o punem (fără a o mărturisi, însă!) mulți dintre noi! Verbul pe care l-ai folosit tu, „a accepta”, este interesant. Personal, cred că femeile suportă mai mult decât „acceptă”, că ele găsesc modalități pentru a fi valorizate în sistem așa cum este el și neagă inegalitățile, pentru a nu trăi ca victime ale acestuia. Deseori, victimele violențelor conjugale sunt culpabilizate la modul: „Dar de ce rămân într-o astfel de situație?”. Ca și cum a pleca ar fi întotdeauna un gest extrem de simplu. Ca și cum ascendentul psihologic nu ar fi primul vector de dominație. Ca și cum noi am putea, fiecare dintre noi în parte, să scăpăm de povara istorică a patriarhatului, așa, simplu, cât ai pocni din degete.

— *Dar există și cupluri în care femeia este cea care domină, nu-i așa? Putem, așadar, vorbi și de „machism feminin”?*

— Se poate întâmpla ca raportul dintre cel care

domină și cel dominat să fie inversat. Indivizii își au – fiecare – propria personalitate, care s-a construit traversând interferențe multiple, ceea ce face că relaționarea socială nu reduce totul doar la raporturile dintre ființele umane. Însă excepția este cea care confirmă regula, nu-i așa?! Dacă inegalitatea dintre bărbați și femei ar fi genetică, acest tip de inversiune nu ar exista. Se poate, totuși, vorbi până într-atât de „machism feminin”? Nu, bineînțeles că nu, pentru că acest gen de comportament nu se înscrie în cadrul raporturilor sociale dintre sexe.

— *Așadar, femeile nu pot fi macho?*

— Chiar dacă se referă la partizanii unei ideologii și s-ar putea, deci, extinde și la femei, termenul de macho este folosit – în mod obișnuit – pentru a caracteriza comportamentul bărbaților. Lucrul acesta pare destul de logic, dacă ținem cont de faptul că femeile sunt victimele și nu beneficiarele machismului: cu greu ne-am putea închipui că ele ar fi în stare să-și revendice inferioritatea... Nu e mai puțin adevărat că fetele sunt deseori cele dintâi care așteaptă de la băieți să fie galanți, puternici și dominatori, ele sunt cele care se visează prințese sau care se văd – pentru mai târziu – mai degrabă infirmiere, decât ingineri. În general, femeile nu asociază aceste aspirații cu consecințele lor, în sensul pe care îl conțin noțiunile de emancipare și de libertate. Cerința exprimată de fete/femei este aceea

a unei scheme liniștitoare, de siguranță, pentru că este una deja cunoscută lor.

— *Cum să lupți însă împotriva normei care le este impusă fetelor, cu păpușile și cu mesele pe care le servesc, în joacă, împreună?*

— Nu e deloc ușor... Trebuie deja să ne fixăm ca obiectiv o repunere în cauză radicală a normelor sexiste. Pentru că nu există pantă naturală care să conducă spre egalitate. Fără o conștientizare reală, fără acțiuni individuale sau colective, fără eforturi semnificative din partea puterilor publice și a forțelor vii ale societății, nimic nu s-ar clinti din loc. Situația se poate chiar înrăutăți. Modelele ne sunt imprimare de foarte devreme, în fragedă copilărie. Roz pentru fete, albastru pentru băieți: încă din perioada de sarcină, suntem rugați/rugate să nu care cumva să greșim confundând culorile consacrate pentru fiecare sex! Mai apoi, părinții, ca și întreg anturajul, au tendința de a valoriza cutare comportament la băieți, respectiv un cutare altul la fete.

— *Ca de exemplu?*

— Blandețea, intuiția și devotamentul aparțin fetelor. Forța, raționalitatea și curajul îi caracterizează pe băieți. Și ferească sfântul să inversezi care cumva rolurile! Băieții cărora le place mai degrabă dansul decât fotbalul, tandrețea mai mult decât violența, ori preferă cerceii cravatei, stârnesc deseori ironia,

„miștocăreala”, la fel ca și atunci când fetele îi copiază prea mult pe băieți. Încetul cu încetul, copiii învață „să se muleze” pe identitatea dată de sexul lor. În general, totul îi „invită” să facă acest lucru: modelele parentale, jucăriile, cărțile, desenele animate, publicitățile etc. Adulți, suntem nu doar deja bine pregătiți pentru destine sociale diferite, ci și continuăm să fim „alimentați” de tot felul de mesaje sexiste. În fapt, fenomenul de interiorizare a dominației, atât de bine descris de către sociologul Pierre Bourdieu, funcționează din plin. Foarte devreme, fete și băieți sunt programați/programate pentru a se conforma fiecare rolului propriu, masculin, respectiv feminin. Și, înainte de toate, în mod evident, acasă: atunci când ți-ai văzut întotdeauna tatăl citind ziarul sau uitându-se la televizor, în vreme ce mama gătește sau spală vasele, ai – în mod natural! – tendința de a reproduce aceeași schemă comportamentală. Înțelegi ce vreau să spun?

— *Mda...*

— A zdruncina acest angrenaj înseamnă a duce o bătălie de titan. Nicio metodă nu trebuie dată la o parte. Totul este făcut, în viața cotidiană, ca să ne învețe cum să fim credincioși propriului nostru gen. Set de cratițe și păpușă Barbie pentru fete, trusă de meșterit și costum de Spiderman pentru băieți. Nu există nimic care să nu aibă anumite consecințe... Atunci când constatăm că fie și numai definiția de dic-

ționar a unui cuvânt banal amintește, invocă norma, cum să nu ne întrebăm oare în ce mod am putea scăpa de aceasta. De exemplu, găsim, în secolul al XXI-lea, următoarea explicație pentru cuvântul „baie”: „Ioana face băi de soare. Președintele face o baie de mulțime.” Fără comentarii, nu-i așa? Așa se face că bărbați și femei sfârșesc prin a fi prizonieri ai unor modele impuse.

— *Dar școala nu joacă, oare, niciun rol în acest sens?*

— Ba da. Școala republicană are de îndeplinit un rol de motor! Spațiile educative, înțelese în sens larg, de la orele de matematică la cele de educație fizică, trecând prin domeniul taberelor de vacanță, trebuie să se simtă și ele vizate deopotrivă. Pretutindeni unde puterea/autoritatea publică intervine sau poate interveni, ea ar trebui să se angajeze în mod activ în lupta contra stereotipurilor, urmând să se asigure că nu reproduce – ea însăși – modele sexiste. Neurmând niciun fel de formare pentru buna gestionare a caracterului mixt al instituțiilor de învățământ, cadrele didactice ori animatorii vehiculează deseori stereotipuri, în general fără a-și da seama și fără a-și dori acest lucru. Aceste stereotipuri se regăsesc deopotrivă în manuale ori în literatura pentru copii. Vreme îndelungată, s-a considerat că e suficient să reunești băieți și fete într-o aceeași clasă pentru ca egalitatea să se și instaureze.

Ne-am dat repede seama că nu se întâmpla nimic în acest sens. Din unele puncte de vedere, ceea ce s-a întâmplat era exact inversul a ceea ce se dorise: insuficient gândită și susținută, mixitatea poate conduce la o accentuare a comportamentelor sexiste.

— *Ai vrea să separe băieții de fete la școală?*

— Nicidecum, nici vorbă de a ne întoarce în timp! Caracterul mixt al școlii reprezintă, fără nicio îndoială, un progres, o etapă indispensabilă spre egalitate. În schimb, gestionarea problemei mixității trebuie să fie o materie de studiu, de reflecție și de acțiune pentru cadrele didactice și pentru întregul mediu educațional, în general. Verificarea de către ministerul public a conținutului manualelor școlare care ar trebui să invite la „bună conduită” și dezvoltarea materialelor educative non sexiste ar fi, în egală măsură, binevenite.

— *Dar cum îți explici atunci că fetele au rezultate mai bune la școală, dar că, mai apoi, după orientarea școlară și profesională, ele părăsesc destul de repede „căile gloriei”?*

— Așa este. Efectiv, fetele au rezultate mai bune decât băieții. Însă, și aici să punem un mare bemol, orientarea lor este mult diferită. Incitării la alegerea a cutare sau cutare filieră – științifică și tehnică pentru băieți, pe de o parte, și literară, medicală ori socială pentru fete, pe de altă parte – contribuie din plin la diferențierea posibilităților profesionale, posibilități